

állapotának megtekintése, statisztikák készítése stb. Az olvasók számára kért könyvek kiadását ideiglenes fájlban lehet rögzíteni. Az olvasóknak lehetőségük van elektronikus úton történő rendelésre, amely az Aleph webkatalógusán keresztül közvetlenül a könyvtárközi kölcsönzési modulba kerül. A webes katalóguson keresztül nézhetik meg az olvasók korábbi és folyamatban lévő rendeléseik státusát, valamint a könyvtár saját állományából kölcsönvett és lefoglalt dokumentumokról szóló információkat.

A második lépést az Aleph könyvtárközi kölcsönzési moduljából hiányzó funkciók, a kölcsönadás és a számlázás automatizálása jelentette. Az 1997–2000-ig tartó időszakban a következő feladatokat oldották meg:

készpénzfizetési számlák, fizetési meghagyások automatikus nyomtatása;

- az új megrendelések raktári jelzet, nyelv és a megrendelők szerint rendezett jegyzékeinek nyomtatása;
- a megrendelt könyvek lefoglalása, raktári jelzet szerinti listák nyomtatása;
- a szolgáltatott dokumentumokért járó térítési díj automatikus kiszámolása, az összeg bevétele a könyvtárközi kölcsönzési modul megfelelő rekordjába;
- különböző gazdasági nyomtatványok előállítása (a kölcsönzött dokumentumok számlái, a kölcsönkért dokumentumokért fizetendő összegek);
- címkék nyomtatása az olvasói fájlból stb.;
- az e-mailen érkező könyvtárközi rendelések automatikus bevétele a könyvtárközi kölcsönzési modulba.

A harmadik lépés az OCLC *Prism ILL* szoftver használatbavétele volt 1998-ban. Ez lehetővé tette a könyvtárközi kölcsönzés számára, hogy a világon bárholnán rendeljenek, az olvasók számára pedig, hogy a FirstSearch adatbázisban megtalált dokumentumok iránti kéréseiket közvetlenül a könyvtárközi kölcsönzésbe juttassák mindenféle nyomtatás, űrlapkitöltés stb. nélkül. Ebben az év-

ben a British Library Document Supply Centre-ben is megindult a webes rendelés és az Arielen történő szolgáltatás.

A Haifai Egyetemi Könyvtár és az Izraeli Felsőoktatási Könyvtárközi Hálózat (Israel Academic Inter-Library Network) által 1998-tól beszerzett teljes szövegű adatbázisok használata is megváltoztatta a könyvtárközi kölcsönzés folyamatait és a szolgáltatási módokat pl. e-mailen csatolt pdf-fájlok küldésével. A *Docview* rendszer elterjesztése pedig az olvasók és a kérő könyvtarak számára teszi lehetővé az Arielen küldött dokumentumok olvasását. A közeljövőben a *Prospero* szoftver üzembe helyezését is tervezik, amely értesíti az olvasót az Ariellel küldött dokumentum helyi szerverre érkezéséről.

Az automatizálási folyamatból származó *előnyöket* különböző szempontok szerint tanulmányozták. Az olvasó szemszögéből nézve az átfutási időt, a teljesítési arányokat, a kapott dokumentumok minőségét és teljességét, a könyvtárközi kölcsönzés munkatársainak közreműködését, a kényelmet stb. elemezték. A könyvtár számára pedig a szolgáltatás költségeit, a munkatársak időráfordítását, a statisztikakészítést, a tulajdonlás vagy elérés alternatíváját stb. vizsgálták. Az eredmények általában pozitívak, olyan esetben is például, mint hogy a megnövekedett számú kérést ugyanolyan létszámmal lehet teljesíteni. Különös módon a teljes szövegű folyóiratok elérhetősége nem csökkentette a könyvtárközi kérések számát, ami valószínűleg azzal magyarázható, hogy sok olvasó olyan héber anyagot rendelt, amelynek kikereséséhez és letöltéséhez nem a teljes szövegű adatbázisokat használják.

IPORAT, Lynne: Automation of interlibrary loan services: effects on the patron and the library. = Interlending & Document Supply, 29. köt. 3. sz. 2001. p. 108–113./

(Viszocsekné Péteri Éva)

A 21. század információs szakembere az Egyesült Királyságban

A korszerű információtechnika vívmányai lehetővé teszik, hogy az információkat használók hozzáférjenek személyi számítógépről az internethez, és így közvetlenül is elérjenek számos online információforrást és -szolgáltatást. Vajon ilyen körülmé-

nyek között van-e jövője az információs hivatásnak, az információs munkatársaknak? A közvetítő funkciók kiesése azt jelenti, hogy megszűnik az információs szakemberek szerepének jelentősége?

Nem valószínű. Alkalmazkodnunk kell azonban a változó munkakörülményekhez, az új környezeti feltételekhez. Saját felelősségünk, hogy szakismereteinket növeljük, bővítsük, és tevékenységünkkel bizonyítsuk: értjük a mesterségünket, és képesek vagyunk tudásunkat úgy alkalmazni, hogy főnökeink elismerjék munkánkat.

15 évvel ezelőtt az Egyesült Királyságban csak egy munkaközvetítő foglalkozott információs szakemberek elhelyezkedési gondjaival. Ma már legalább 10 ilyen szervezet működik, és számos folyóiratban hirdetnek állásokat információs munkatársaknak. Ez arra enged következtetni: nem az a baj, hogy csökken a kereslet az információhoz értő szakemberek iránt, hanem az, hogy a brit felsőoktatás felkészült-e arra, hogy a jövő számára utánpótlást képezzen, és a szakismeretek megfelelő keverékével lássa el őket.

Az ország információs szakembereit képző felsőoktatási intézményekről (könyvtárosképző egyetemekről, főiskolákról stb.) el lehet mondani, hogy nem a megfelelő oktatásban részesítik hallgatóikat. Ez ellen tennünk kell valamit. Például szükség lenne az egyetemi, főiskolai karok, illetve a potenciális munkahelyek közötti párbeszédre a jövő információs munkatársainak ismeretei, kompetenciája tekintetében. Ugyancsak szükség lenne arra is, hogy az információs ismereteket oktató felsőoktatási munkatársak időnként valamennyi időt töltsenek el egy kereskedelmi vagy ipari intézmény információs részlegénél, hogy tudásukat naprakészen tudják tartani. Másképp aligha várhatjuk el a jövő információs szakembereit oktató vagy továbbképző gárdától, hogy a jelenlegi munkahelyi környezetben helyüket megállni képes szakembereket neveljenek.

A brit könyvtári és információs szakemberek statisztikai táblázatainak 2000. évi kiadása szerint 2346 könyvtárat és információs részleget tartanak nyilván ezekben a szektorokban:

állami szervezetek: 439 részleg,
szakmai és tudományos társulatok: 210 részleg,
jogi, kereskedelmi és pénzügyi szervezetek: 1611 részleg,
energiaipari és gyógyszeripari szervezetek: 176 részleg.

Nehéz feladat lenne a szakkönyvtári szektor pontos statisztikai adatait feltárni. Miközben a költségvetésből gazdálkodó szervezetekben működő könyvtárak kötelesek statisztikai adatokat szolgáltatni, a kereskedelmi szervezeteket ilyen kötelezettség nem terheli.

Egyetemi hallgatókkal való beszélgetések, állás-hirdetések és egyéb források alapján a következőkben felsoroljuk azokat az ismereteket és képességeket, amelyeknek a jövő információs szakembereit kellene jellemezniük. Ezek a képességek néhány alapkategóriába sorolhatók: könyvtári és információs szakismeretek, személyes hatékonyság, vezetési-szervezési-menedzselési képességek, vállalati ismeretek. Az információs szakemberek fenti kategóriákba sorolható legfontosabb képességei:

- megnyerő, bizalomkeltő kinézet;
- befolyásolási képesség;
- csoportmunkában való részvétel képessége;
- professzionális tudás;
- hajlékonyság, rugalmasság;
- helytállás nyomás alatt;
- a terhelés és a határidők prioritásainak taktikai képessége;
- marketingismeretek;
- idegnyelv-ismeret;
- számolni tudás;
- online keresési ismeretek;
- web- és internethasználat képessége;
- információtechnikai ismeretek;
- szóbeli és írásbeli kommunikációképesség;
- lelkesedés, lelkiismeretesség;
- tárgyismeret;
- tárgyalóképesség;
- megbeszélés képessége a főnökkel a költségek, a személyi állomány és a műszaki feltételek kérdéseiben;
- a vállalat stratégiájának megértési képessége;
- a belső politika ismerete.

Néhány évvel ezelőtt egy brit könyvtári és információs bizottság jelentést tett közzé, amelyben az Egyesült Királyság 888 könyvtárvezetője körében végzett felmérés eredményeit ismertették. A valamennyi szektort átfogó felmérés célja a könyvtárosok és információs munkatársak személyi kvalitásait volt hivatva feltárni. A tőlük várt 10 legfontosabb tulajdonság a következő. Legyenek

- képesek elviselni a nyomást;
- rugalmasak;
- képesek különféle használókkal megfelelően foglalkozni;
- képesek írásos kommunikációra;
- képesek megfelelően kérdezni;
- képesek megérteni és visszajelezni a használók óhajait;
- elkötelezettek;
- szívósak, nyomozni tudók és akarók;
- vezetői képességek birtokában,
- innovatív emberek.

A felmérés kitért arra is, hogy melyek azok a kvalitások, amelyeket az információs munkatársak leginkább nélkülöznek. Ilyenek pl.: elkötelezettség a szervezet célkitűzései iránt, a változások elvise-
lése és rugalmas kezelése.

További fontos képesség a vállalkozási hajlam megnyilvánulása pl. kockázatok vállalásával. A személyes fejlődés és előrelépés érdekében sok-szor kell kockázatot vállalnunk, amibe beletartozik olyan dolgok kipróbálása, amelyek kudarcot eredményezhetnek, és a kudarcokból való okulás.

Kétségtelen tény, hogy a hagyományos könyvtári funkciók csökkenőben vannak. Távolodunk a fizikai dokumentumállományokat kezelő könyvtárosi szerepektől. Egy 2001. évi felmérés szerint a könyvtári költségvetéseknek átlagosan 58%-át fordítják elektronikus információforrásokra, szemben a nyomtatott kiadványokkal. A könyvtárosoknak számos új funkcióban kell helytállniuk a gyorsan változó környezetben: kutatóként, intranet-menedzserekként, webmesterekként, tartalomkezelőként, tudáskezelőként, versenytársak üzleti információinak elemzőiként.

Egy fejvadász szolgáltató közlése szerint az információs szakmában az általuk elhelyezett állás-keresők átlagos életkora 47 év volt, ami roppant meglepő. Ez arra utal, hogy mennyire fontos ebben a hivatáskörben a szerzett ismeretek és kompetenciák frissen tartása, valamint új ismeretek

szerezése. Ez csak állandó, szisztematikus szakmai fejlődéssel érhető el. Az információs szakemberek szakmai előmenetelének útja rendkívül változatos, a következő módokat lehet igénybe venni:

- folyóiratcikkek és könyvek írása;
- továbbképző tanfolyamok tartása;
- nyilvános előadások (elsősorban propaganda-céllal);
- részvétel speciális érdeklődési csoportokban, társulatokban;
- hálózati munka.

(A referáló megjegyzése: Magyarországon egy további fontos követelményt is szem előtt kell tartanunk: az idegen nyelvekben való jártasságot.)

Az információs hivatást választók előtt számos izgalmas lehetőség tárult és tárul fel. Ezeket azonban nem kínálják tálcán. Ismereteinket, képességeinket, tudásunkat állandóan naprakészen kell tartanunk, gyarapítanunk kell, és új ismereteket kell elsajátítanunk. Meg kell ismernünk mélységében anyaszervezetünket azért, hogy megérthessük azokat a lehetőségeket, kihívásokat, amelyekkel szembekerülhetünk. Ezután megfelelő akaratot és lelkesedést kell tanúsítanunk, hogy megfeleljünk ezeknek a lehetőségeknek és kihívásoknak.

/PEDLEY, Paul: *The information professional of the 21st century.* = *ASLIB Managing Information*, 8. köt. 7. sz. 2001. p. 8–9./

(Roboz Péter)

A nemzetközi forrásmegosztás fő akadályai és az OCLC törekvései elhárításukra

A nemzetközi forrásmegosztás célját két kifejezéssel lehet megfogalmazni: „megtalálni” és „megkapni”. A végfelhasználót valójában jobban érdekli, hogy *mikor* kapja meg a szükséges információt, mint hogy *hogyan* és *honnán*. Bár ez egyszerűen hangzik, megvalósítása bonyolult.

Az OCLC több mint húsz évvel ezelőtt kezdte hálózatépítő tevékenységét a különböző helyeken lévő források összekapcsolására. 2000-ben több mint 16 ezer könyvtár 8,6 millió könyvtárközi kölcsönzési igénye ment keresztül a rendszeren. Az utóbbi négy évben a kölcsönzések száma 60%-kal nőtt. A legtöbbet kölcsönző országok az USA mellett Kanada, az Egyesült Királyság, Ausztrália,

Dánia, Hongkong, Japán és Dél-Afrika. Ugyanakkor a nemzetközi forrásmegosztás még mindig kis részét adja az OCLC könyvtárközi kölcsönzési tevékenységének.

A globális könyvtári forrásmegosztás négy fő akadály a következő:

- az internet és a felhasználói viselkedés,
- a nyelvi és betűproblémák,
- az online metaadatok kritikus tömegének hiánya,
- a könyvtárak közötti nemzetközi együttműködési hagyományok hiánya.

E problémák leküzdésére az OCLC különböző projekteket kezdeményezett.